

PREVOD

Dragan Velikić

Via Pulj

(odlomek)

Smer, ki jo je na zemljevidu Evrope zarisal irski pesnik, vodi od Dublina čez Zürich in Trst v Pulj. Tudi danes je to kažipot za ljudi bolj občutljivih strun, v začetku stoletja pa so imeli Dublin, Zürich, Trst in Pulj največ samomorilcev v Evropi.

Po prihodu v Zürich ob zori 11. oktobra 1904 se je mladi par nastanil v »Gasthaus Hoffnung«¹ v Reitergasse 16. Noro je žulil čevelj in je ves dan prebila v postelji. Ko se bo enajst let kasneje Joyce nastanil v Zürichu, bo ne brez začudenja odkril, da so ime penziona spremenili v »Gasthaus Döblin«.

Irski pesnik je v Pulju v kafeju »Miramar« ob večerih družboval z Alessandrom Francinijem in Amalijo Globočnik. Z njima je bil pogosto tudi neki avstrijski častnik. Joyce je obiskoval knjižnico Mornariške bolnišnice na Verudi. Kljub temu ga je preplavljalo dolgočasje pozabljenega mesta z brezskrbnost jemljočim vonjem južnega vetra. Zdelo se mu je, da je od zmeraj v tem vojaškem naselju, kjer samo daljni rob neba vzbuja radost.

Od prvega trenutka, ko je s palube vaporeta zagledal puljski zaliv, je zaslutil, da prihaja v obmorsko Sibirijo. Sovražim to katoliško deželo s stotinami ras in tisoči jezikov, ki ji vlada najbolj skorumpiran dvor v Evropi, je zapisal nekega popoldneva v svojem stanovanju na Vii Medolino. Čeprav je sovražil mesto, ki je bilo le občestna postaja na njegovi poti v Evropo, je Joyce v obmorski Sibiriji prebil mnogo prijetnih ur. Pustil si je zalisce in se zredil nekaj kilogramov. Popravljal si je zobe v Mornariški bolnišnici in užival v italijanskih jedeh. Z obzidja Kaštela je sanjal večere v Sandy-mountu. Ženski lik, ki se mu je prikazoval na oknu hiše v Compomarziu, o tem bo pisal Stanislavu, se je topil v viharju toplih slovanskih besed. Ostal je samo spomin na brezno, kužne izparine in kulise nekega drugega mesta.

Mojemu očetu se ni uspelo iztrgati vonju pinij in morja. Na tiru, katerega konec je izginjal v vodi, je stal vlak s praznimi vagoni. Zvečer je spominjal na ogromnega

1 Penzion Upanje.

pajka, iz katerega notranjosti so zdavnaj prišli ljudje-ličinke. Oče je stal na peronu in kadil, zagledan v čolne, razsute v zalivu. Potem je počasi krenil po Bulvarju Stazione v center.

* * *

S sanjavimi očmi lovim obrise stvari v sobi: pisalna miza ob oknu, stol, turbani-svetilke na zidu, omara z ročaji v obliki rogov.

Očetova risba nad posteljo. Gosta čipka starih mojstrov Cassasa in Allisona v vsaki podrobnosti prizora. Primorski trg in zgrbljena človeška figura. Konci plašča se dotikajo vratu škornjev. Mar rašporski kapitan Bondumier čaka na svojo ladjo? Roji komarjev, zaustavljeni s sitom zelene gaze, brenčijo v rdečem večeru. Če obvladam težo telesa in se primaknem k oknu, bom morda kot Lizeta zagledal vse, kar si zaželim: obris cerkve svetega Marka ali pagodo v Šijanskem gozdu.

Od zdaj boš potoval sam, mi je rekel ob slovesu. Stari je odprl novo slaščičarno v Umagu. Odhajam jutri.

Nepospravljena postelja spominja na pošastni cvet, na katerega površini sta dve žuželki izpisali globoke sledove. Pokrov kovinskega čajnika poskakuje v gosti pari na plinskem štedilniku.

Bedžeti, najstarejši Minirijev sin, ni nikoli kadil. Zabavale so ga zgodbe, ki sem jih vlekel kot svileno nit, ko sem ritualno izpuščal globoke dime hašiša. Bedžeti je bil najbolj premeten prodajalec narkotikov, ki mu Lovec nikoli ni mogel priti na sled. Meni je vedno brezplačno dajal zvitke staniola. Za nagrado pa je dobil moje zgodbe in moje telo.

Zvečer smo odhajali med ruševine rimskega gledališča na Kaštelu, tja, kjer so vibracije najbolj močne. Črne krošnje pinij so kot polomljeni dežniki zastirale zvezdnato nebo. Nič se ni spremenilo še od časa, ko smo skriti v podrastju, potopljeni v vlažno košatenje in roje žuželk, zategnjenimi fračami čakali Italijančke iz Gubčeve ulice. Je vonj lovora in sladkega janeža, dobre misli in bezga, omehčan z dihom južnega vetra, že takrat najavil božansko travo?

* * *

Starost slutim na nohtih: krhki so, izbrazdani z belimi napoklinami. Nekdaj sem lahko z zobmi ločil celotni oval. Pljunil sem na polmesec in šel s hrapavim robom spodrezanega nohta po obrazu.

Na temenu se lasje tanjšajo in redčijo.

Prisluškujem: nekje se je začel usodni proces. Izdajalske celice se pospešeno razmnožujejo. Kolaboracionisti v tajnosti napletajo zaroto. Slišim tudi topot nevidnih konjenikov. Z oddaljenih prostranstev cesarstva prihajajo glasovi o zarotnikih.

Biti pripravljen. V vsakem trenutku vzdrževati blago napetost, brez katere bi telo v hipu postalo žrtev zarote.

Epidemije se pojavljajo v neujemljivem ritmu, v periodah lažnih zatišij, po velikih prevratih. Blaga istrska klima je primerna za kipenje mikrobov in virusov.

V življenju mest je usodni dogodek vedno nekje daleč. Nadobudni vladar je udaril z mečem po prašnih tleh. Odkrita je nova dežela na drugi strani velike vode. Ribja glava fetusa je prebila s pogledom turkizni balon. Neki dobrodelnik je sanjal nore sne. Morda pa je portugalski grof prodal zapuščeni otok?

Pulj je vedno na robu, zadnja točka, kraj, kjer se začenja nepregledna Sibirija. Blišč rimskih časov, ko je bil eno od najbolj bogatih mest Imperija, mesto oddiha, mesto enonadstropnih belih hiš, obkroženih z zelenjadniki in terasami visečih vrtov, je zdaj samo daljna preteklost.

Zadnjič je staro damo vznemiril konec prejšnjega stoletja častnik v beli uniformi. Razvenel je nakit na ovelim vratu, negotove noge pa so zaplesale valček. Vendar je vtinec vojne izpral šminko in raznesel kosti kot prah po bregovih.

Ljudje občutljivih strun prisluškujejo pod obzidjem Kaštela topotu konj, krikom pijanih vojakov, vzdihom malaričnih beneških upraviteljev, smehu avstrijskih častnikov in hihotu kavčukovih dam.

V zapuščenih alejah Mornariškega pokopališča so češka, madžarska, hrvaška, slovenska, nemška, srbska, italijanska imena. Na marmornatem podstavku kostnice italijanskih vojakov se pogosto znajde PVC vrečka s kostmi. Izpraznjena odprtina zeva v zidu. Mali prekati spominjajo na poštno predale: izbledele kosti in medeni-naste ploščice.

Medtem ko z Valcana stopam v center, šepetam imena. Mornariška cerkev z bleščečimi okni iz alabastra in belimi zidovi spominja zvečer na zablodelega viteza. Na drugi strani zaliva se vzpenjata Musil in Punta compare.

Iskanje klatežev, ki so v kužni zrak mesta vtisnili nore sne, me vrne pod okna puljske pesnice.

Tudi moja dežela je nekje v snegu. Tukaj sem rojen slučajno, kot Ginzkey. Moje prsi so napeta jadra v neskončnem hrepenenju po odhodu.

* * *

Strma steza se loči od medulinske ceste in kot plezalka izginja med borovci na Gregovici. Nad rumeno pritlično hišo lebde modre sence in ječe trgajo debele latinske stavke.

Omamljen od polifonije kristalnih glasov in dišečih borovcev je profesor Ber-toša izvlekel iz globokih slojev mesta »street furniture«, kot bi rekel irski pesnik.

Zaman so beneški upravitelji prihajali v Istro, da bi premerili zemljo, vtisnili jasne meje v temne pergamente. Bolezen, sopara in puščava so kmili njihovo moč, jim slabili misel in edino, kar so ti nesrečniki, izcejeni z malarijo, želeli, je bilo, da bi pobegnili v mesto na lagunah.

Ko pa je prišel naslednik, krepkega duha in bistrega pogleda, se ujel v štrc z brezvoljnimi, vročičnimi kmeti, in preden je minilo četrletje, je tamal zaradi lenih geometrov, zvesto poročujoč Benečanom: Zelo dvomim, da bo v tem letnem času mogoče kaj ukreniti, posebej še v tem najbolj južnem delu Pokrajine, pa bom poskusil začeti v zgornjem delu, kjer bo mnogo laže.

Tako piše v svojem poročilu Senatu jeseni leta 1611 rašporski kapitan Pietro Bondumier. S čiri na nogah, malarično vročico in hemeroidi je Bandumier razvlekel svoje bivanje v Istri, dokler končno leto dni kasneje ni dobil dovoljenja za vrnitev v domovino.

Njegov namestnik, eden v dolgi koloni mučenikov, upravitelj in inkvizitor Istre, Francesco di Priuli, je krivdo zvalil na pleča ubogega geometra Camila Bergamija.

Povedano po pravici, razen da je slab v svojem poklicu, je še slabši v inženirskem poklicu, je pisal Senatu upravitelj Francesco. Glede na to, da je že zašel v šestdeseta leta in da ima mlado ženo, kolikor vem, zelo lepo, tako da je nanjo ljubosumen, zapušča svoje delo in obveznosti. Pogosto odhaja v Motovun, kjer ima hišo in kjer je, kakor slišim, tudi zdaj.

Benetke, ta strahovito utrujena država, je zabeležil profesor Bertoša, so se lomile tudi na takih stvareh, kot so neki len, neodločen in utrujen rektor, neki prehlajen in onemogel geometer, ki vse leto zdravi svoje zdravstvene indispozicije in ne prevzema v pravem času dela velikega javnega pomena, neka mlada in lepa ženska, neki star mož, ki mu ljubosumje onemogoča, da bi se bolj vsestransko in zavestno posvetil delu.

Jugo besni in vzdiguje prozorne pahljače svinčene vode na pomolu. V krčmi poleg Duoma izpareva cenena grapa in kisleče vino. V pesti stiskam košček trde smole, zlato kroglico jantarja. On sedi poleg mene, v praznem separeju krčme, in šepeta, kako bo nekoč, ko bodo osvojili obalo, prodajal čokoladne bombice s kokainom, sladoled iz afriškega "grassa", libanonske kremne zavitke, afganistanske halve.

Stekleni kamenček kozarca se trese v njegovi roki. Njegov zarotniški pogled me vrača v priljubljeno vlogo.

Drži v roki srebrnik?

Ancor' una volta, signor Bergami,² pravi moj angel.

Skozi okno krčme vidim senco neutrudnega Burhana. Spravljam kamenček v žep in vstajam.

Signor Bergami, la go vista vicino alla Porta Ratta,³ pravi moj angel.

2 Še enkrat, gospod Bergami.

3 Gospod Bergami, videl sem jo pri Porto Ratu.

Čas je za beg. Dolgo sem že v mestu, kjer poznam vsak trg, vsak skrit prehod, vsako osamljeno žensko na oknu. Pobegniti z licem, pritisnjenim ob steklo poševnega okna kočije, ali uspavan z valovi izginiti izza valoloma.

Še tokrat, rečem angelu in kot sence zahajamo na strmem prelazu h Kaštelu.

* * *

Pognati v popkih iz zemlje. Poriniti ovenelo rumeno glavo skozi plevel močvirja in s hromečim korakom, bolan, v smrtnem hropenju zagledati svet.

Priti iz gluhe smrti, poznati vso grozo, topost in strah.

Obrniti hrbet vetru in ledeni temi izginotja. Z očmi goltati mehurje spomladanske svetlobe, razpihati milnico z usten, odvreči palico. Ne ozirati se na bolečino: sumljivo stiskanje okoli srca.

Otresti sive pramene kot ivje. Z zanesljivim korakom hiteti po polju.

S hrbtom vedno obrnjen proti temi hoditi po mestih. Na začetku spoznati bolečino ločitve. Potem enkrat pa, majhen in šibek, spustiti glavo v naročje ženske. Izmeriti čas z bitjem bisernih kapelj na bradavici. Dušiti se v ambroziji in brez krika izginiti v sluzi.

Na prašni glavici cveta sledi žuželk.

Konec potovanja.

Senca Burhana me spremlja v sprehodih po »lungo-maru«, v zatišju rimskega gledališča na Kaštelu, v mračnih krčmah Kandlerjeve ulice. Po mestu se plazijo vohuni.

Goltati ampule in s praznimi očmi spremljati prikazni na ližnjanski cesti. Živeti v Sibiriji, potopljen v ledene kristale. Odpluti po podzemni reki, ujet kot krilce insekta v kaplje jantarja.

* * *

Prihajajo konec poletja, v stekleni nepremičnosti septembra. Njihova gola telesa kot nabrekli rumeni grozdi jeseni mamijo z zrelostjo in toplino.

Kličejo jih »settenbrine«.

Osamljene ženske na opustelih terasah. Skrivnostne in brez let.

Prihajajo v septembru, ko se veliko sejmišče odlije z rimskim krvnim obtokom k Trstu in Reki.

»Settenbrine« so okras poletja, bele ribe iz kamna. Ležijo na obali v krotkem pričakovanju harpun.

Tople amfore v objemu peska. Njihov glas spominja na strašne zvoke očetovih visečih vibrafonov.

V zelenem trapezu vrta, uspavan z vonjem oleandra, je počival v ležalniku pod palmo Marco Sandrelli. Naslonjalo ležalnika je okrašeno s slonovino in dragulji.

Lasje njegove sužnje iz Trakije dišijo po olivah, poljub pa ima okus po pomaranči.

Meč je pustil na kamnitem podstavku, s ščitom zastrl sonce. Čelada se blešči v pesku kot odsekana glava.

Vonj pinij in sladkobni zadah pristanišča, ki ga jugo prinaša na obzidje Kaštela, me preplavljata kot dim božanske smole.

Sestopam med ogromne sarkofage.

Bojovník brez roke stoji na kamnitem podstavku. Držalo meča je zraslo s stegnom. Obrazi Rimljanov se bleščijo na soncu v barvi granatovca.

Odlomek izbral Andrej Blatnik,
besedilo in spremno opombo prevedla Lela B. Njatin

Dragan Velikić je rojen leta 1953 v Beogradu. Odraščal je v Pulju. Končal je študij književnosti. Živi v Beogradu. Objavil je knjige zgodb: *Pogrešan pokret*, Matica Srpska, Novi Sad 1983 in *Staklena bašta*, Rad, Beograd 1985, *Astragan*, HIT, Zagreb 1991, odlomek pa je iz knjige *Via Pula*, Rad, Beograd 1988, ki je izšla tudi v nemškem prevodu, Wieser, Salzburg 1991.